

ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ

01034 Київ, вул. Рейтарська, 8/5-А,

тел. (+38044) 278-6342, 278-6360, факс (+38044) 278-6336

E-mail: institute@ier.kiev.ua, <http://www.ier.com.ua>



Остання версія: 6 червня, 2011

Економічний потенціал ЄВРО-2012

Автор: Наталія Сисенко

Київ 2011

Резюме:

Зараз Україна готується до прийняття фінального чемпіонату Європи 2012 року з футболу. У квітні 2010 року Кабінет Міністрів прийняв програму, що передбачає здійснення інвестицій у розмірі більше ніж 110 млрд. грн. (майже 14 млрд. дол. США) або 12% річного ВВП (2009). У той час, як інвестиційні плани такі амбіційні, незрозумілим залишається питання, чи зможе Україна в кінцевому рахунку отримати користь від чемпіонату, чи витратить значну частину свого багатства на престижний, але ще неприбутковий, проект.

Дана робота звертається до цього питання. Ми поділили заплановані інвестиції на інвестиції в загальну інфраструктуру та ті, що зумовлені чемпіонатом. Стосовно загальної інфраструктури ми стверджуємо, що плани досить добре розроблені для того, щоб принести стійкий вигреш для економіки України. Однак, ми наголошуємо, що за наявних значних правових невизначеностей стосовно державно-приватного партнерства загалом, і експлуатації платних доріг зокрема, залучити заплановані обсяги приватних інвестицій дуже складно.

Що стосується витрат, спричинених подією, ми провели аналіз витрат та вигод, який показує позитивний чистий вплив прийняття чемпіонату. Однак, беручи до уваги розміри потрібних інвестицій, залишаються великі ризики. Найбільш ефективно їх позбутися можна, залучивши значний приватний капітал. Тому ми стверджуємо, що потрібно зосередити зусилля на ліквідації інвестиційних бар'єрів.

Зміст:

1 Вступ	3
2 Економічні ефекти від великомасштабних спортивних подій	3
3 Поточний стан підготовки	6
3.1 Державна програма підготовки та проведення Євро-2012 в Україні.....	6
3.2 Видатки на інвестування в загальну інфраструктуру	8
3.3 Видатки на інвестиції у спеціальну інфраструктуру.....	10
4 Оцінка економічного впливу	11
5 Підсумки та рекомендації	14
Додаток 1 Оцінка прямих, непрямих та індукованих ефектів	16
Додаток 2 Порівняння Державних програм підготовки та проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року (2007 та 2010 років)	20

1 Вступ

Разом з Польщею Україну було визначено для проведення престижного Євро-2012, чемпіонату Союзу європейських футбольних асоціацій (УЄФА) 2012 року. З того часу зростають високі очікування, пов'язані не тільки з виступом української національної збірної, а також і з можливими економічними вигодами, які така подія може принести Україні. Однак оцінка заявки Польщі та України показала, що значну частину інфраструктури, потрібної для проведення такої події, ще потрібно побудувати. Оскільки це потребуватиме великомасштабних інвестицій, очевидно, що існує не тільки потенціал для економічних вигод, а також і для значних втрат.

У квітні Кабінет Міністрів прийняв програму підготовки до чемпіонату¹, яка включає сукупні інвестиції на суму більшу за 110 млрд. грн., або приблизно 12% річного ВВП України (2009 рік). На цьому фоні метою роботи було визначено розглянути міжнародний досвід та тенденції у прийнятті великомасштабних спортивних подій (розділ 2), оцінити програму уряду з урахуванням уроків, отриманих від інших подій (розділ 3), визначити сукупний економічний вплив Євро-2012 на Україну (розділ 4) та надати остаточні рекомендації, як діяти в майбутньому (розділ 5).

2 Економічні ефекти від великомасштабних спортивних подій

З того часу, як місто Лос-Анджелес звітувало про 200 млн. дол. США прибутку від Літніх Олімпійських ігор 1984 року, проведення масштабних спортивних подій почали розглядати не тільки як престижний, а й як прибутковий захід. Внаслідок цього всі наступні ігри привертали все більше число претендентів на прийняття. Що стосується футбольних чемпіонатів, то тенденція схожа. За умов значного зростання кількості заявників Міжнародна федерація футбольних асоціацій (ФІФА) почала проводити світові чемпіонати з футболу і за межами традиційних регіонів – Європи та Південної Америки. Після США (1994) Японія та Південна Корея були першими азійськими країнами, що приймали світовий чемпіонат у 2002 році, і останній турнір у 2010 році відбувся в ПАР.

У той час як доручення масштабних спортивних подій менш розвиненим країнам демонструє міцне зобов'язання підтримати, воно несе значні ризики для приймаючої країни. Що більш важливо, потреба у високоякісній інфраструктурі та спортивних спорудах звичайно вимагає набагато більші інвестиції від менш розвинених країн, ніж від розвинутих. Наприклад, традиційні приймаючі країни з добре розвинутою загальною та спортивною інфраструктурою зазвичай повинні інвестувати менше від 1 млрд. дол. США для проведення масштабного спортивного заходу, такого як Літні Олімпійські ігри, чемпіонат світу або Європи з футболу (таблиця 1; Сідней (2000) був єдиним винятком із сукупними інвестиціями в 2,5 млрд. дол. США). Натомість нові приймаючі країни з менш розвинутою загальною та спортивною інфраструктурою потребують набагато більше інвестицій, зазвичай більше за 5 млрд. дол. США (див. табл. 1).

¹ Державна цільова програма прийнята Постановою КМУ №357 від 14 квітня 2010.

Таблиця 1Заплановані видатки та очікувані вигоди від проведення масштабних спортивних заходів²

Подія	Рік	Приймаюча сторона	Заплановані видатки, дол. США	Очікувані вигоди, дол. США
Традиційні приймаючі країни з добре розвинутою загальною та спортивною інфраструктурою				
Літні Олімпійські ігри	1996	Атланта	600 млн.	5,1 млрд.
	2000	Сідней	2,5 млрд.	6,5 млрд.
Чемпіонат світу з футболу	1994	США	30 млн.	4 млрд.
	1998	Франція	500 млн.	
	2006	Німеччина		3,4-10,5 млрд.
Чемпіонат Європи з футболу	2008	Австрія/Швейцарія	133 млн. євро (федеральний уряд)	641 млн. євро
			113,8 млн. євро (державні інституції)	174 млн. євро
Нові приймаючі країни з менш розвинутою загальною та спортивною інфраструктурою				
Літні Олімпійські ігри	1992	Барселона	9,4 млрд.	
	2004	Афіни	7 млрд.	
	2008	Пекін	20 млрд.	
Чемпіонат світу з футболу	2002	Японія/Південна Корея	6,5 млрд.	24,8 млрд. (Японія)
				8,9 млрд. (Південна Корея)
Чемпіонат Європи з футболу	2010	ПАР		6 млрд.
	2004	Португалія	4,4 млрд.	
	2012	Польща/Україна	26,4 млрд.	
			14,0 млрд.	

Враховуючи такі високі видатки, чому більшість країн, включаючи і тих, що мають менш розвинуту інфраструктуру, змагаються так активно за привілей приймати такий захід? Окрім нематеріальних вигравів у престижі та міжнародному визнанні («нанесення країни на карту»), майже кожна приймаюча країна очікує отримати значні економічні вигоди. Звичайно очікування, як свідчать різні дослідження, значно варіюють (див. таблицю 1). Проте всі ці очікувані вигоди, показані в таблиці 1, були розраховані до події (*ex-ante* оцінка). Після проведення доступні *ex-post* оцінки економічного впливу, вимірюваного в дослідженнях та статистиці, показують достатньо відмінну картину як з позитивними, так і з негативними прикладами:

- Один з найбільших позитивних прикладів – Літні Олімпійські ігри 1992 року в Барселоні, які зробили значний внесок у відновлення міста та його привабливість. Ключовими факторами успіху були³:
 - Фокус на будівництві загальної інфраструктури (транспорт, каналізація тощо), що обслуговувала, власне, місто, а не тільки захід (частка такої інфраструктури була більшою від 60% у загальних видатках);
 - Регіональна децентралізація, де тільки 35% витрат були здійснені у самому місті;
 - Чіткий наголос на приватних інвестиціях для забезпечення дії ринкових сил, а не адміністративних процедур при вирішенні питань фінансування.

² Для розгляду очікуваних видатків та вигод від масштабних спортивних подій див. Matheson, V. and R.A. Baade (2003). *Mega Sporting Events in Developing Nations: Playing the Way to Prosperity?* South African Journal of Economics, Vol. 72:5, December 2004, pp. 1084-1095; та H. Bohlman (2006). *Predicting the Economic Impact of the 2010 FIFA World Cup on South Africa*. University of Pretoria, Working Paper 2006-11.

³ Детальна *ex-post* оцінка Барселонських ігор може бути знайдена в F. Brunet i Cid (2005). *The Economic Impact of the Barcelona Olympic Games, 1986-2004*. у: Miquel de Moragas i Miquel Botella (eds.) (2002). *Barcelona: l'herència dels Jocs. 1992-2002*. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics UAB, Planeta, Ajuntament de Barcelona.

- Другий позитивний випадок – Літні Олімпійські ігри 2000 року в Сідней, які були успішні з точки зору забезпечення очікуваних додаткових доходів у розмірі приблизно 6,5 млрд. дол. США.

На противагу цьому, також є випадки, коли остаточні результати відрізнялися від оптимістичних очікувань:

- Чемпіонат світу з футболу 1996 року в США, наприклад, спричинив не виграш, а чисті втрати доходу для населення приймаючих міст в приблизно 4 млрд. дол. США⁴.
- Очікування Південної Кореї також не реалізувалися. Зокрема новозбудовані сучасні стадіони зараз приймають професійні футбольні команди, які відвідує в середньому 3300 глядачів за гру. Звідси - була витрачена значна сума державних коштів, яка не принесла вигоди.

У більшості випадків, масштабні спортивні заходи мали позитивний ефект, але економічні результати залишалися зазвичай нижче від очікуваного рівня. Наприклад, помірна оцінка показує, що чемпіонат світу з футболу 2006 року в Німеччині спричинив чисті вигоди, але також наголошує, що ті вигоди були навіть меншими від найменшого очікуваного рівня (2,2 млрд. дол. США або 1,6 млрд. євро). Загалом, ці ефекти не спричинили значного впливу на всю економіку.⁵

Для пояснення цієї значної різниці між фантастичними очікуваннями та реальністю кілька факторів здаються важливими:

- По-перше, визначення вигод, а також методології для їх обчислення достатньо різні. Звичайно оцінки базуються на так званому мультиплікативному аналізі, що розглядає прямі та непрямі ефекти, які спричинюються такими пов'язаними із спортивним заходом витратами, як будівництво та туристичні витрати. Кілька досліджень використовують більш складні симулятивні моделі.⁶ Кілька досліджень також мають методологічні недоліки, такі як неправильний розрахунок у часі витрат та прибутків (наприклад, приведені вартості) і часте використання умовних параметрів.
- Економічні впливи зазвичай оцінюються на валовій основі, хоча чисті впливи повинні бути набагато меншими. Наприклад:
 - Витрати відвідувачів події часто розуміються як сукупний виграш без урахування того, що концентрація туристів у кількох приймаючих містах може призвести до нижчих витрат туристів в інших місцях⁷. Так само, масовий характер заходу не тільки приваблює додаткових іноземних туристів, а й також витісняє багато регулярних іноземних туристів. Наприклад, не спостерігалось значних змін у річній кількості туристів у Франції (1998), Португалії (2004), Греції (2004)⁸. Так само, Південна Корея звітувала про значно більшу кількість туристів з Європи в 2002 році, але тільки за рахунок меншої кількості туристів з Японії⁹. У результаті, сукупне число іноземних гостей і чисті додаткові витрати туристів можуть бути значно нижчими на рівні країни.

⁴ V.A. Matheson (2006) *Mega-Events: The effect of the world's biggest sporting events on local, regional, and national economies*. College of the Holy Cross, Department of Economics, Faculty Research Series, Paper No. 06-10.

⁵ Brenke, K. and G.G. Wagner (2007). *Ökonomische Wirkungen der Fußball WM in Deutschland zum Teil überschätzt*. DIW Wochenbericht Nr. 29/2007.

⁶ Для прикладу див. J.R. Madden (2006). *Economic and Fiscal Impacts of Mega Sporting Events: A General Equilibrium Assessment*. Public Finance and Management. V.6 no.3, pp.346-394.

⁷ Наприклад, ступінь зайнятості готелів у Сідней був на рівні повної місткості протягом Олімпійських ігор 2000 року, а незвичайно низькі ступені спостерігалися в інших штатах Австралії (Arthur Andersen Hospitality and Leisure Services: *The Sydney Olympic Performance Survey: The Sydney Olympic Games on the Australian Hotel Industry*, Mimeograph, November 2000, pp.1-7.).

⁸ Див. Brenke, K. and G.G. Wagner (2006). *Fußball-Weltmeisterschaft in Deutschland: Ein wichtiges sportliches und kulturelles Ereignis – aber ohne nennenswerte gesamtwirtschaftliche Auswirkungen*. DIW Wochenbericht Nr. 20/2006.

⁹ Для розгляду очікуваних видатків та вигод від масштабних спортивних подій див. Matheson, V. and R.A. Baade (2003). *Mega Sporting Events in Developing Nations: Playing the Way to Prosperity?* South African Journal of Economics, Vol. 72:5, December 2004, pp. 1084-1095.

- Дефіцит робочої сили у приймаючих містах може спричинити притоки тимчасових робітників. Таким чином, значні частини скупних економічних вигод можуть опинитися поза регіоном.
 - Вплив капітальних інвестицій звичайно оцінюється без урахування альтернативної вартості капіталу. Адже доступні кошти можуть бути витрачені іншим чином і генерувати також певні вигоди.
 - Нарешті, багато пов'язаних із подією завдань можуть потребувати експертної оцінки та досвіду, які тільки іноземні фірми можуть надати (наприклад, будівництво стадіонів). У цьому випадку економічні вигоди також переходять до підприємств з-за кордону.
- Нарешті, кілька інших проблем включають можливість достатнього використання спортивних споруд після заходу, високі ціни на квитки, що можуть спричинити низьку зайнятість стадіонів, як у випадку Японії та Південної Кореї.

На цьому фоні кілька факторів складають значний потенціал для України отримати вигравш від проведення Євро-2012:

- По-перше, Україна має досить сильний професійний футбольний турнір із регулярними учасниками європейських кубкових змагань, що достатній для забезпечення ефективного використання новозбудованих спортивних споруд.
- По-друге, за існування гострого контрасту між туристичним потенціалом країни та його використанням може бути очікуваний значний стимул, а ефект витіснення – знехтуваний¹⁰.
- По-третє, пропозиція робочої сили із достатніми навичками і досі доступна. Відповідно, скоріше місцеве населення отримає вигоду від витрат, пов'язаних із чемпіонатом.

Однак, особливо погана якість наявної транспортної інфраструктури, а також недостача високоякісних спортивних споруд потребуватимуть значних інвестицій і таким чином створюють значні ризики. Слідуючи прикладу Барселони, інвестиції в інфраструктуру потрібно розділити на пов'язані з подією та загальні інвестиції, де останні включають всі проекти, що будуть обслуговувати всю країну, а не тільки захід. Тоді такі фактори будуть ключовими для успіху:

Сукупні видатки потрібно чітко сфокусувати на фінансуванні загальної інфраструктури;

Для всіх необхідних інфраструктурних інвестицій слід залучити кошти приватних інвесторів;

Будівництво та експлуатація спеціальної інфраструктури повинні плануватися з найменшими можливими витратами держави, оскільки вона містить найвищий ризик бути надлишковою після заходу.

3 Поточний стан підготовки

3.1 Державна програма підготовки та проведення Євро-2012 в Україні

У квітні 2010 року Кабінет Міністрів прийняв останню версію Державної програми підготовки та проведення чемпіонату Європи з футболу 2012 року. Мета – забезпечити достатні умови для підготовки та прийняття чемпіонату. Зокрема:

- Усі спортивні споруди повинні бути доступні для використання та відповідати всім вимогам УЄФА.
- Достатня кількість кваліфікованих експертів повинна бути залучена для підготовки країни до цієї події високого рівня.
- Концепція безпеки для приймаючої країни, стадіонів та кожного місця офіційних заходів повинна бути розроблена та втілена.
- Відвідувачі у 2012 році не повинні відчувати нестачу комфорту, пов'язану із проживанням, транспортом, спілкуванням та задоволенням основних потреб.

¹⁰ З 2003 року до 2009 року загальна кількість іноземних туристів в Україні зменшилася з 590,641 to 282,287 (Державний комітет статистики України). А Швейцарія очікувала 800000-1030000 туристів, що відвідають країну у зв'язку з Євро-2008 (Rütter et al. (2004). *Economic Impact of the UEFA EURO 2008 in Switzerland*. Study on behalf of the UEFA and the Swiss Football Association). Оскільки Швейцарія також приймає чемпіонат спільно (з Австрією), ця кількість може бути хорошою оцінкою кількості відвідувачів країни у зв'язку з подією через чотири роки.

Для досягнення цих цілей Державна цільова програма передбачає ряд кроків, що включає заходів з інших відповідних програм, як нових, так і пов'язаних із подією.

Кабмін очікує, що впровадження цих заходів сприятиме успішному проведенню чемпіонату в Україні, створенню сучасної транспортної та телекомунікаційної інфраструктури, прискореному розвитку малих та середніх підприємства, зростанню життєвих стандартів та якості послуг, залученню значних інвестицій та зростанню зайнятості.

Хоча цифри видатків, пропонованих програмою, ще не остаточні, однак вони дозволяють зробити певні загальні висновки у зв'язку з планованою фінансовою структурою. Взагалі, програма передбачає три різні джерела фінансування – центральний та місцеві бюджети, приватні інвестори – та повинна бути виконана протягом 2008-2012 років (див. табл. 2). Сукупні видатки розподіляються по п'яти основним категоріям, показаним на рис. 1

Таблиця 2

Джерела фінансування ЄВРО-2012, млн. грн.

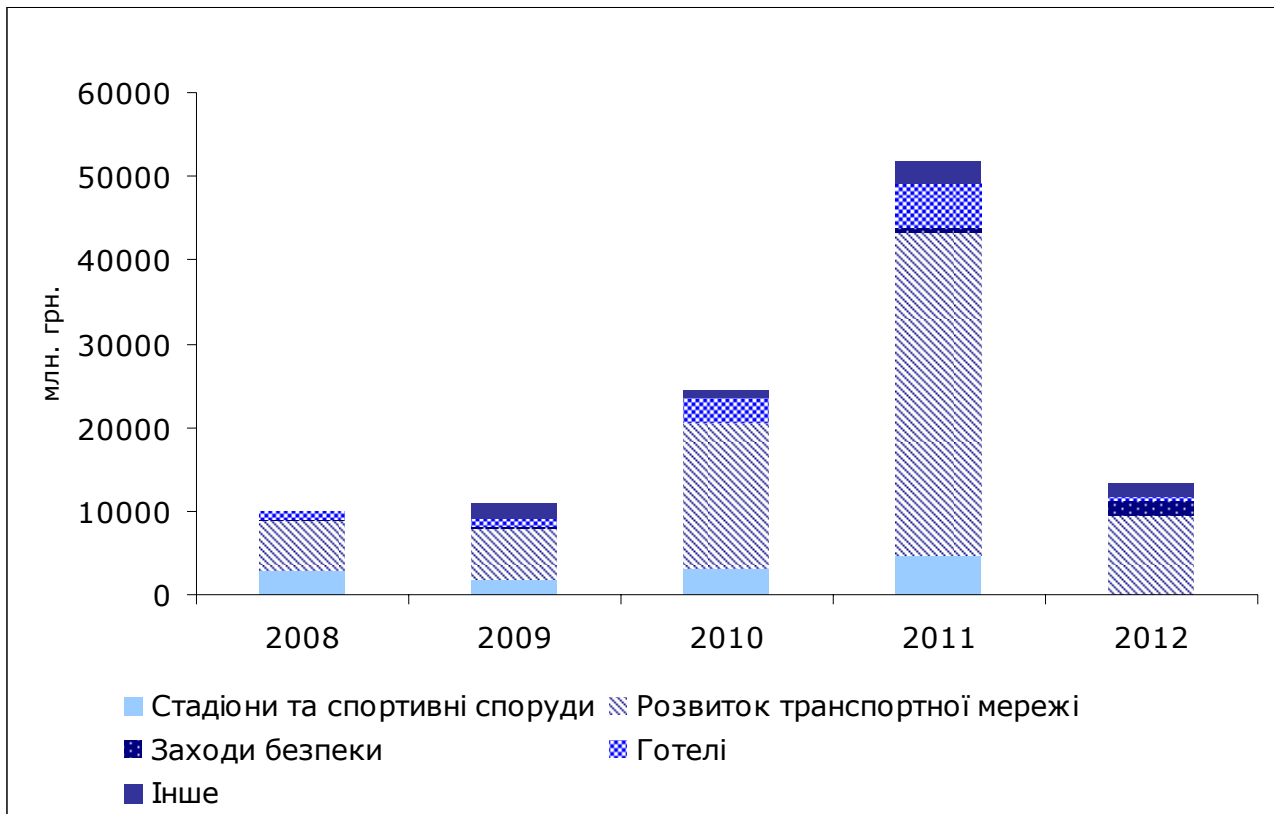
Джерело	2008	2009	2010	2011	2012	Всього
Центральний бюджет	3083,46	3110,914	10890,272	28970,2329	9817,559	55872,4379
Місцеві бюджети	505,01	573,85	604,068	2703,37	885,46	5271,758
Приватні інвестори	6442,794	7221,2	12916,187	20130,515	2586,04	49296,736
Всього	10031,264	10905,964	24410,527	51804,1179	13289,059	110440,9319

Джерело: Державна програма підготовки та проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року (на 6 червня 2011 року)

Загалом, державна програма передбачає видатки на суму більшу за 110 млрд. грн. (майже 14 млрд. дол. США) або приблизно 12% річного ВВП. У порівнянні з оцінками видатків на інші масштабні спортивні заходи, описані вище, ця цифра дуже велика. Однак, приблизно 84 млрд. грн. (76% всіх видатків) передбачені для витрат на покращення загальної інфраструктури (див. рис. 1) із наголосом на транспортних мережах. Очевидно, що такі інвестиції – якщо будуть здійснені – значно посилять потенціал довгострокового зростання економіки України. Таким чином, відповідні витрати не можуть бути просто порівняні з вигодами від ЄВРО-2012. Скоріше, як пропонувалося вище, розгляд та оцінка передбачених видатків повинна бути зроблена відповідно до загальних та спеціальних інвестицій.

Рисунок 1

Структура інвестицій для Євро-2012



Джерело: Державна програма підготовки та проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року (на 6 червня 2011 року), власні розрахунки

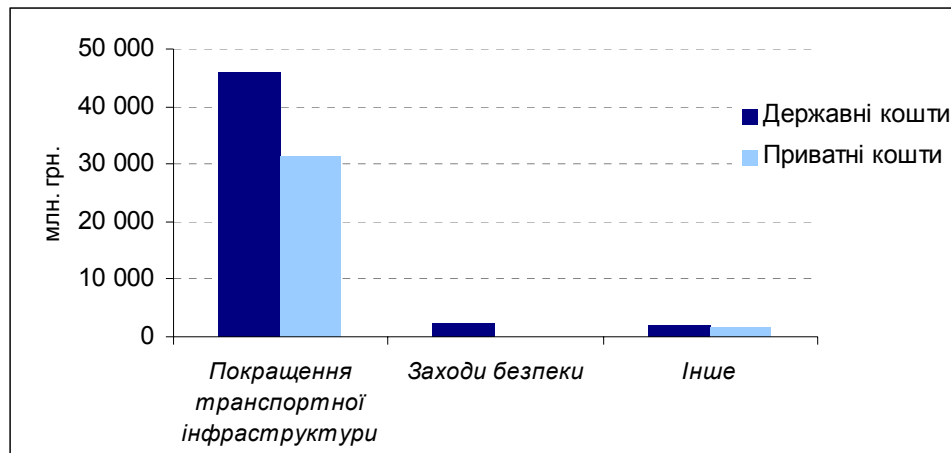
3.2 Видатки на інвестування в загальну інфраструктуру

Як показано на рис. 2, запропонована структура загальних видатків чітко сфокусована на покращенні транспортної інфраструктури на сукупну суму в майже 78 млрд. грн. Згідно з вимогами УЄФА, чемпіонат потребує сучасної, добре розвинутої високоякісної транспортної інфраструктури, що сполучає кожне приймаюче місто. Однак, більшість наявної інфраструктури в поганому стані і потребує негайних інвестицій. Таким чином, програма передбачає видатки:

- майже 33 млрд. грн. (43%) на будівництво та реконструкцію доріг та шосе;
- майже 19 млрд. грн. (24%) на будівництво та реконструкцію залізничної інфраструктури;
- майже 16 млрд. грн. (21%) на будівництво та реконструкцію аеропортів;
- майже 9 млрд. грн. (12%) на підтримку та оновлення міського транспорту у приймаючих містах.

Рисунок 2

Структура інвестицій у загальну інфраструктуру



Джерело: Державна програма підготовки та проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року (на 6 червня 2011 року), власні розрахунки

73% сукупних коштів на будівництво і реконструкцію доріг передбачається витратити з бюджету, у той час як інша частина повинна надійти від приватних інвесторів. Для аеропортів 75% планується залучити з бюджету. 88% інвестицій у залізничну інфраструктуру будуть здійснені державною компанією «Укрзалізниця»¹¹. 76% сукупних інвестицій у реконструкцію інфраструктури приймаючих міст планується профінансувати за рахунок державних джерел.

Усі запропоновані приймаючі міста – важливі регіональні центри. Відповідно, інвестиції у високоякісні транспортні зв'язки між ними та достатня інфраструктура всередині міст принесуть користь усій економіці. Більш того, потреба в забезпеченні високоякісних зв'язків з відповідними польськими приймаючими містами покращить інфраструктурні зв'язки між ЄС та Україною, що у свою чергу буде вигідним для країни та економіки. Таким чином, запропонований план може бути важливою віхою в розвитку української економіки, який може вийти далеко за рамки чемпіонату Європи з футболу.

На цьому фоні, заплановані суми інвестицій у транспортну інфраструктуру здаються раціональними. Однак, запропонована структура фінансування із наголосом на державних інвестиціях не є ефективним способом для забезпечення найвищого можливого рівня ефективності. Також загальний план залишається дуже амбіційним, і, на жаль, приватні інвестиції у програмних обсягах, можуть бути обмежені через ті причини, які досі заважали великомасштабному інвестуванню в інфраструктуру України. Зокрема, існують такі правові проблеми:

- До цього часу Україні не вистачає достатньої правової та інституційної бази для державно-приватного партнерства (ДПП), що точно визначала б юридичні права та обов'язки обох сторін, включаючи можливості забезпечення доходів (наприклад, гнучкі принципи розрахунку та регулювання тарифів на послуги), гарантії для приватних інвесторів, а також схеми штрафів та компенсацій у випадку розірвання контракту.
- Поточні правові умови експлуатації платних доріг досить розмиті. У той час, як у 2009 році відповідне законодавство було покращене (концесіонеру дозволили не тільки будувати, а й ремонтувати та експлуатувати існуючі дороги і придорожню інфраструктуру, а також отримувати платежів від держави за «експлуатаційну готовність дороги»), його результатів і досі немає.

¹¹ Це не вважається державними інвестиціями, оскільки «Укрзалізниця» не отримує це фінансування з державного бюджету

- Усі основні аеропорти в Україні досі перебувають у повній державній або муніципальній власності. І хоча вже є певні приклади концесії (у Харкові, Івано-Франківську, наприклад, досі умови, на яких приватні інвестори можуть бути залучені, а державні партнери – зобов'язані дотримуватися умов укладених контрактів, досить заплутані.

Разом з інвестиціями в транспортну інфраструктуру загальні видатки, показані на рис. 2, включають ще дві категорії. Заходи безпеки, які сфокусовані на відповідній інфраструктурі на випадок надзвичайних ситуацій та забезпечення надання необхідних медичних послуг (2,9 млрд. грн.), а також реконструкція культурних та історичних пам'яток і обладнання прикордонних пропускних пунктів (1,6 млрд. грн.), будуть профінансовані здебільшого за рахунок бюджету. У той час як розбудова ліній електропередач (2,1 млрд. грн.) буде профінансована з приватних джерел, що є раціональним, оскільки остання повинна фінансуватися не з державного бюджету, а самими операторами мереж (обленерго), а пов'язані витрати - включатися до плати за користування мережею.

3.3 Видатки на інвестиції у спеціальну інфраструктуру

Видатки, пов'язані прямо з ЄВРО-2012, можна розподілити на чотири різні категорії, як показано на рис. 3. Дві найбільш суттєві компоненти:

- *будівництво готелів (10 млрд. грн., або 1,3 млрд. дол. США);*
- *будівництво спортивних споруд (13 млрд. грн., або 1,6 млрд. дол. США).*

Для готелів очікується, що лівова частка коштів (95%) надійде від приватних інвесторів. У той час як для стадіонів передбачається профінансувати 68% з державного бюджету, що знову-таки може призвести до нижчої ефективності та відтягнення коштів бюджету з альтернативних та можливо більш потрібних суспільних цілей.

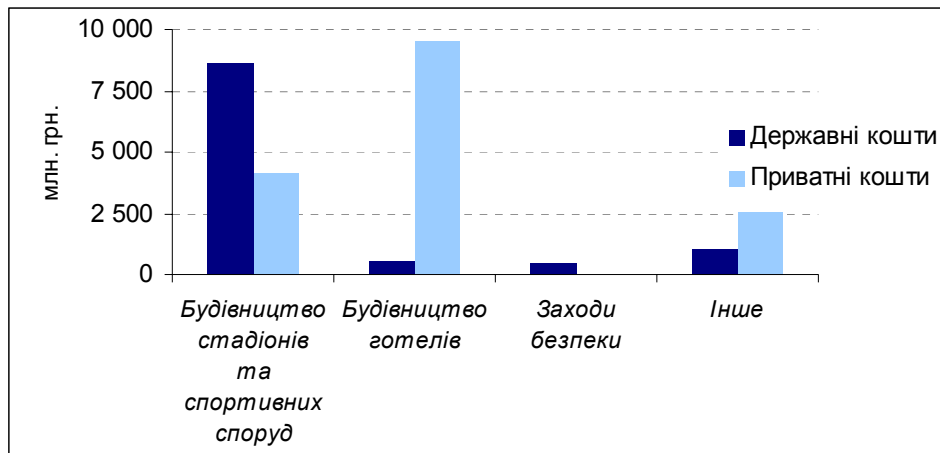
Витрати на *безпеку* розділені на витрати на посилення безпеки протягом чемпіонату та антитерористичний захист (491 млн. грн.). Цю категорію передбачається фінансувати з державних коштів. Передбачені витрати на заходи безпеки видаються перебільшеними у порівнянні з попередніми чемпіонатами¹². Хоча беручи до уваги поточний стан справ у цій сфері, вони можуть бути реалістичними.

Остання складова (*інші видатки*) здебільшого включає інвестиції в інфраструктуру телекомунікацій і трансляції (3 млрд. грн., або 379 млн. дол. США), що на 79% фінансуються з приватних джерел. Єдина категорія, що дійсно обґрунтовує витрати держави, включає заходи із гарантування захисту інтелектуальної власності УЄФА (4,98 млн. грн.). Нарешті, кілька менших категорій потрібно або прибрати (підвищення рівня національної футбольної збірної України, 58,67 млн. грн., з яких 58,6 млн. – з державного бюджету) або переоцінити (тренінги та навчання іноземним мовам персоналу, 122 млн. грн.. з яких 107 млн. грн. - з державного бюджету).

¹² Наприклад, Португалія (2004) звітувала про видатки в сумі 40 млн. євро. Число, передбачене для України – приблизно 32 млн. євро, покриє тільки «українську частину» чемпіонату. Натомість, Швейцарія дуже критикувалася за пропозицію тільки 6,4 млн. євро (10,5 млн. Швейцарських франків) для витрат на безпеку в 2008 році.

Рисунок 3

Структура спеціальних видатків



Джерело: Державна програма підготовки та проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року (на 6 червня 2011 року), власні розрахунки

4 Оцінка економічного впливу

Для кращої оцінки економічної важливості для України проведення чемпіонату цей розділ представляє короткий аналіз витрат та вигід. Як ми показали вище, суттєва частина передбачених видатків планується для фінансування інвестицій загальної інфраструктури, які слід здійснити незалежно від футбольного чемпіонату, тому що вони можуть створити стійкі довгострокові вигоди для української економіки. Відповідно, наступний аналіз впливу буде зосереджено на оцінці витрат та вигід спеціальних видатків, які прямо пов'язані з роллю України як країни, приймаючої Євро-2012. Конкретно, спеціальні видатки було взято з державної програми (рис. 3) і, відповідно, поділено на видатки на будівництво спортивних споруд і готелів, інвестиції в безпеку та інші видатки.

Щоб оцінити вигоди, ми передбачаємо, що додаткова додана вартість буде створена через три різні ефекти:

- *Прямі ефекти* визначають валову додану вартість від відповідних витрат або обороту.
- *Непрямі ефекти* визначають валову додану вартість від виникнення сукупного проміжного споживання, яке співвідноситься з відповідними витратами або оборотом.
- *Індуковані ефекти (або мультиплікативні ефекти)* визначають валову додану вартість, яка створюється після того, як дохід, отриманий від прямих та непрямих ефектів, буде у свою чергу витрачено.

Наприклад, якщо будівельна фірма будує спортивну споруду (наприклад, стадіон), то вона прямо генерує дохід (валова додана вартість, тобто зарплата робітників, прибуток та податки), що складає *прямий ефект*. Фірма також купує будівельні матеріали та інші проміжні товари. Вони виробляються іншими фірмами і відповідний дохід, отриманий цими фірмами, - це *непрямий ефект*. Нарешті, доходи від прямого та непрямих ефектів деякою мірою також споживаються у національній економіці і таким чином індукують додатковий попит. У свою чергу, цей додатковий попит буде задоволено додатковою пропозицією. Додатковий дохід (валова додана вартість), створений у такий спосіб, вважається *індукованим ефектом*.

Використовуючи такий розподіл, ми оцінюємо спеціальні вигоди як валову додану вартість, яку український бізнес очікує виробити внаслідок таких витрат та обороту:

- витрати на будівництво спортивних споруд та готелів;
- витрати на безпеку;
- інші інвестиційні витрати;
- додаткові туристичні витрати;

- частка України в операційному бюджеті ЄВРО-2012 УЄФА;
- додатковий медіа/ рекламний оборот; та
- додатковий телекомунікаційний оборот.

Щодо перших трьох пунктів, то витрати прямо пов'язані з видатками, наданими в державній програмі. Що стосується додаткових туристичних витрат, частки України в операційному бюджеті, а також додаткового медіа та телекомунікаційного обороту, то ми використовуємо значення, оцінені для Швейцарії як країни, що приймала чемпіонат спільно із Австрією в 2008¹³.

Базуючись на державній програмі, ми також можемо визначити послідовність здійснення інвестиційних витрат між 2008 та 2012 роками. Щодо вигід, то ми припускаємо наступне:

- Витрати на будівництво створюють відповідні вигоди у році, у якому вони будуть здійснені;
- Частина оцінених додаткових туристичних витрат буде реалізована вже до чемпіонату, як і після;
- Частина витрат операційного бюджету ЄВРО-2012 УЄФА, а також деяка частина додаткового медіа та телекомунікаційного обороту буде реалізована також до чемпіонату;
- За припущеннями, останні вигоди в наших розрахунках виникнуть у 2015 році, через три роки після чемпіонату¹⁴.

Таблиця 3 дає огляд розрахованих витрат та вигід з 2008 року до 2015 року. Для порівняння впродовж різних років усі цифри надано у приведених до 2007 року¹⁵ значеннях, дисконтованих на середню відсоткову ставку в 15%.

Як можна побачити, витрати на будівництво готелів і спортивних споруд будуть найбільш суттєвими рушіями як для витрат, так і для вигід протягом наступних чотирьох років до 2011 року. Загалом, приведені значення очікуваних річних витрат та вигід варіюють від 0,1 до 6 млрд. грн. З 2012 року значення чистого впливу всіх приготувань до події стає позитивним, як показує приведена вартість накопичених чистих витрат/ вигід (останній рядок у табл. 3).

У 2012 році, очікувані витрати впадуть нижче 660 млн. грн., оскільки будівництво спортивних споруд буде майже завершено, у той час як додаткові туристичні витрати, витрати операційного бюджету ЄВРО-2012 УЄФА, а також додатковий медіа та телекомунікаційний оборот під час чемпіонату збільшать очікувані вигоди. Накопичена вартість всього заходу стає додатною та зростає до 2 млрд. грн.

¹³ Rütter et al. (2004). Economic Impact of the UEFA EURO 2008 in Switzerland. Study on behalf of the UEFA and the Swiss Football Association.

¹⁴ Припущення розподілу додаткових вигід по різних роках взято з оцінки впливу ЄВРО-2008 на Швейцарію.

¹⁵ 2007 рік є початковим роком реалізації усього проекту. Для спрощення розрахунків теперішні вартості приводяться до нього.

Таблиця 3

Очікувані витрати та вигоди для України від проведення ЄВРО-2012, млн. грн.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сукупні витрати	-3401	-3414	-4364	-6005	-654	0	0	0
– Спортивні споруди	-2601	-1375	-2103	-2688	-21	0	0	0
– Готелі	-724	-823	-1847	-2863	-159	0	0	0
– Безпека	-64	-17	-4	-1	-193	0	0	0
– Інші витрати	-12	-1199	-411	-454	-280	0	0	0
Сукупні вигоди	3060	3581	4250	5870	2782	199	130	113
– Будівництво спортивних споруд та готелів	2924	1933	3473	4881	159	0	0	0
– Безпека	120	33	7	1	364	0	0	0
– Інші інвестиції	16	1615	553	611	377	0	0	0
– Витрати туристів	0	0	76	66	1143	199	130	113
– Операційний бюджет ЄВРО-2012 УЄФА	0	0	116	253	572	0	0	0
– Додатковий медіа/ рекламний оборот	0	0	24	52	118	0	0	0
– Додатковий телекомунікаційний оборот	0	0	0	6	49	0	0	0
Чисті витрати/ Вигоди (Кумулятивні)	-340	-174	-288	-423	1705	1904	2033	2146
Віддача на інвестиції	10%							

Джерело: власні розрахунки

Загалом, оцінка впливу демонструє, що проведення ЄВРО-2012 може бути економічно вигідним для України. Однак числа у таблиці 3 показують, що з приведеною вартістю очікуваних чистих вигід в 2 млрд. грн. (приблизно 0,2% ВВП України) ЄВРО-2012 навряд чи матиме значний вплив на всю економіку. Тим не менш, вироблення цих вигід потребує очікуваних витрат в приблизно 18 млрд. грн.¹⁶, що передбачає віддачу на інвестиції у 10%. Відповідно, цілий проект є об'єктивно ризикованим, тому потрібно приділити спеціальну увагу здійсненню пропонованих витрат у часі, оскільки будь-яка затримка зазвичай призводить до пропорційного зростання видатків.

5 Підсумки та рекомендації

Проведення масштабних спортивних подій стало дуже популярним, і все більше число країн змагається, щоб бути обраними. Однак із розширенням географії цих подій поза традиційними країнами також зростає і потреба в інвестиціях в інфраструктуру. Таким чином, країнам з низькою розвинутою інфраструктурою частково притаманний економічний ризик. Для зменшення такого занепокоєння спортивні події часто супроводжуються попередньою оцінкою економічного впливу, яка зазвичай визначає значні переваги. Однак з точки зору *ex-post* аналізу вплив масштабних спортивних подій часто менш очевидний. Дійсно, у той час як такі заходи можуть індукувати значні вигоди, багато з них також призводили до невтішних результатів. Таким чином, усе залежить від якості організації та планування для вибору успіху чи невдачі. Зокрема для країн з менш розвинутою інфраструктурою ключовими для успіху є такі індикатори:

- ⇒ Сукупні видатки потрібно чітко сфокусувати на фінансуванні загальної інфраструктури;
- ⇒ Для всіх необхідних інфраструктурних інвестицій слід залучити переважно кошти приватних інвесторів;
- ⇒ Будівництво та експлуатація спеціальної інфраструктури повинні плануватися з найменшими можливими витратами держави, оскільки вона містить найвищий ризик бути надлишковою після заходу.

В Україні Кабінет Міністрів вже прийняв програму, яка включає сукупні інвестиції на суму в 110 млрд. грн. (майже 14 млрд. дол. США, або приблизно 12% річного ВВП України). Незважаючи на це велике число, загалом програма є раціональною:

- ⇒ З більш ніж 84 млрд. грн., майже 76% сукупних інвестицій, передбачено на покращення загальної інфраструктури;
- ⇒ Для спеціальних інвестицій, 60% планується фінансувати за рахунок приватних інвесторів. У той же час, частка приватного сектору в загальних інвестиціях – лише 40%.

Незважаючи на цю позитивну оцінку, прийняття чемпіонату не може відбуватися без економічних ризиків. Як показує наш аналіз впливу, приведена вартість чистих вигід складає тільки 2 млрд. грн., що є несуттєво на рівні країни та дуже мало у порівнянні із сукупними витратами. Для уникнення потенційних проблем політики повинні були сконцентруватися на залученні приватних інвестицій замість збільшення частки бюджету. У результаті, приватні інвестиції запізнилися через постійні правові невизначеності, тому можна очікувати більш низьку ефективність використання коштів. У цьому випадку ризик проведення чемпіонату було покладено на державу, який ще і зростає із затримками. Відповідно, значна частина позитивної оцінки не має сенсу.

Для підтримки українських посадовців ми рекомендуємо наступне:

- По-перше, правильне виконання програми потребує:
 - Регулярного моніторингу впровадження, зокрема здійснення інвестицій;

¹⁶ Приведена вартість всіх очікуваних витрат, як показано в таблиці 3

- Спрямування зусиль на ліквідацію причин для затримки інвестицій, таких як правові невизначеності (включаючи експертизу та політичні зобов'язання).
- По-друге, відомі бар'єри, які досі були перепоною для великомасштабних інфраструктурних інвестицій в Україні, потрібно прибрати. Вони включають:
 - ДПП вимагає достатньої правової та інституційної основи, яка визначає права та зобов'язання обох сторін. Як перший крок, потрібно перевірити проект закону про державно-приватне партнерство на предмет забезпечення потреб інвесторів та терміново прийняти поправки у парламенті.
 - Зокрема правові можливості для експлуатацію платних доріг потрібно чітко визначити. Це знову ж таки потребує прийнятного законодавства, яке задовольняє потреби приватних інвесторів щодо встановлення плати за дорогу, розподілення ризику, компенсаційних схем у випадку розірвання контракту тощо.
- Нарешті, сама програма потребує подальшого покращення в двох пунктах:
 - Щодо інвестицій в загальну інфраструктуру, пропонувані обсяги вкладень повинні фінансуватися за рахунок приватних коштів;
 - Щодо інвестицій в спеціальну інфраструктуру, будівництво спортивних споруд повинно було здебільшого фінансуватися за рахунок приватних, а не державних коштів. Також кілька менших категорій потрібно або прибрати (підвищення рівня національної футбольної збірної України, 58,67 млн. грн., з яких 58,6 млн. – з державного бюджету) або переоцінити (тренінги та навчання іноземним мовам персоналу, 122 млн. грн., з яких 107 млн. грн. - з державного бюджету).

Додаток 1 Оцінка прямих, непрямих та індукованих ефектів

Категорія	Витрати (млн. грн.)	Параметр	Джерело: ¹⁷
Будівництво стадіонів та готелів			
Витрати на будівництво стадіонів (млн. грн.)	12752		Сукупні з державної програми
Витрати на будівництво готелів (млн. грн.)	10058		Сукупні з державної програми
Частка українських фірм в будівництві стадіонів	7013	55%	Припущення
Частка українських фірм в будівництві готелів	7543	75%	Припущення
Всього для українських фірм	14557		
Прямий вплив (додана вартість)	5733	39%	частка будівництва
Проміжне споживання (українські фірми)	8824	61%	частка будівництва
з цього вироблено в країні	6629	75%	частка будівництва
Непрямий вплив (додана вартість)	2417	36%	частка доданої вартості по всій економіці
Індукований вплив (додана вартість)	11908	1,46	мультиплікатор для всієї економіки¹⁸

¹⁷ Усі параметри для України були розраховані на базі української статистики національних рахунків за 2004 рік.

¹⁸ Мультиплікатор для всієї економіки України було розраховано, виходячи з частки споживання в кінцевому доході, ставки оподаткування кінцевого доходу, а також імпортової квоти. Для детального обрахунку мультиплікатора див., наприклад, Armstrong, H. and J. Taylor (2000). *Regional Economics and Policy*. Oxford, UK.

Інвестиції в безпеку

Очікувані витрати (млн. грн.)	491		Сукупні з державної програми
Прямий вплив (додана вартість)	329	67%	частка державної адміністрації
Проміжне споживання з цього вироблено в країні	163 133	33% 82%	частка державної адміністрації частка державної адміністрації
Непрямий вплив (додана вартість)	48	36%	частка доданої вартості по всій економіці
Індукований вплив (додана вартість)	551	1.46	мультиплікатор для всієї економіки

Інші інвестиції

Очікувані витрати (млн. грн.)	3581		Сукупні з державної програми
Прямий вплив (додана вартість)	1305	36%	частка доданої вартості по економіці
Проміжне споживання з цього вироблено в країні	2275 1796	64% 79%	частка по економіці частка по економіці
Непрямий вплив (додана вартість)	655	36%	частка доданої вартості по всій економіці
Індукований вплив (додана вартість)	2864	1,46	мультиплікатор для всієї економіки

Операційний бюджет ЄВРО-2012 УЕФА

Весь бюджет (млн. грн.)	1750		Бюджет для ЄВРО-2008: 376 млн. швейцарських франків (взято 50%)
Бюджет, потрачений в Україні (млн. грн.)	1313		25% - за кордон
Прямий вплив (додана вартість)	479	36%	частка доданої вартості по економіці
Проміжне споживання з цього вироблено в країні	834 658	64% 79%	частка по економіці частка по економіці

Непрямий вплив (додана вартість)	240	36%	частка доданої вартості по всій економіці
Індукований вплив (додана вартість)	1050	1,46	мультиплікатор для всієї економіки
Туристичні витрати			
Туристичні витрати (всього)	1532		Очікувані сукупні туристичні витрати для Швейцарії в 2008 році 164,6 млн. швейцарських франків
Прямий вплив (додана вартість)	654	43%	Додана вартість готелів та ресторанів
Проміжне споживання з цього вироблено в країні	879 769	57% 87%	частка готелів та ресторанів частка готелів та ресторанів
Непрямий вплив (додана вартість)	280	36%	частка доданої вартості по всій економіці
Індукований вплив (додана вартість)	1365	1,46	мультиплікатор для всієї економіки
Додатковий медіа/ рекламний оборот			
Додаткові доходи через ЄВРО-2012	196		21,1 млн. швейцарських франків доходів для Швейцарії
Прямий вплив (додана вартість)	129	66%	Частка доданої вартості для інформаційних послуг
Проміжне споживання з цього вироблено в країні	68 53	34% 78%	частка інформаційних послуг частка інформаційних послуг
Непрямий вплив (додана вартість)	19	36%	частка доданої вартості по всій економіці
Індукований вплив (додана вартість)	216	1,46	мультиплікатор для всієї економіки
Додатковий оборот телекомунікацій			
Додаткові доходи через ЄВРО-2012	60		6,4 млн. швейцарських франків доходів для Швейцарії
Прямий вплив (додана вартість)	37	62%	VA share for telecommunications
Проміжне споживання з цього вироблено в країні	22 20	38% 88%	частка телекомунікацій частка телекомунікацій
Непрямий вплив (додана вартість)	7	36%	частка доданої вартості по всій економіці

економіці		
Індукований вплив (додана вартість)	65	1,46 мультиплікатор для всієї економіки

Додаток 2 Порівняння Державних програм підготовки та проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року (2007 та 2010 років)

Якщо оцінювати державні плани підготовки до Євро-2012, то можна сказати, що скорочення видатків як у гривневому, так і доларовому еквіваленті, (див. табл. 2.1) – це позитивний момент. Такі значні події не повинні витрачати значну частину багатства країни, а повинні приносити користь для суспільства

Таблиця 2.1

Загальні суми інвестицій в Євро-2012, млн. грн.

	Млн. грн.			Млн. дол. США		
	2007	2010	Зростання, %	2007	2010	Зростання, %
2008	18062	10031	-44%	3612	1254	-65%
2009	22910	10906	-52%	4582	1363	-70%
2010	28419	24411	-14%	5684	3051	-46%
2011	29120	51804	78%	5824	6476	11%
2012	27233	13289	-51%	5447	1661	-70%
Усього	125744	110441	-12%	25149	13805	-45%

Джерело: Державні програми підготовки та проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року (№ 1295 від 31 жовтня 2007 р. та № 357 від 14 квітня 2010 р.), власні розрахунки

Однак тривожним знаком є значне збільшення видатків державного бюджету (див. табл. 2.2). У той час як загальна інфраструктура стала дорожчою на 164% для бюджету, споруди, потрібні для чемпіонату, потребують на 149% більше коштів з державного бюджету, ніж планувалося в 2007 р. Такі тенденції не можуть бути в жодному разі оцінені позитивно. Подія була б більш корисною та ефективною, якщо б держава витрачала настільки мало, наскільки це можливо. Тим часом в Україні спостерігається як раз протилежна ситуація. Беручи до уваги те, що загальні видатки на специфічну інфраструктуру, майже не змінилися, можна стверджувати, що основний тягар підготовки до Євро-2012 покладений на державну казну.

Таблиця 2.2

Джерела фінансування Євро-2012, млн. грн.

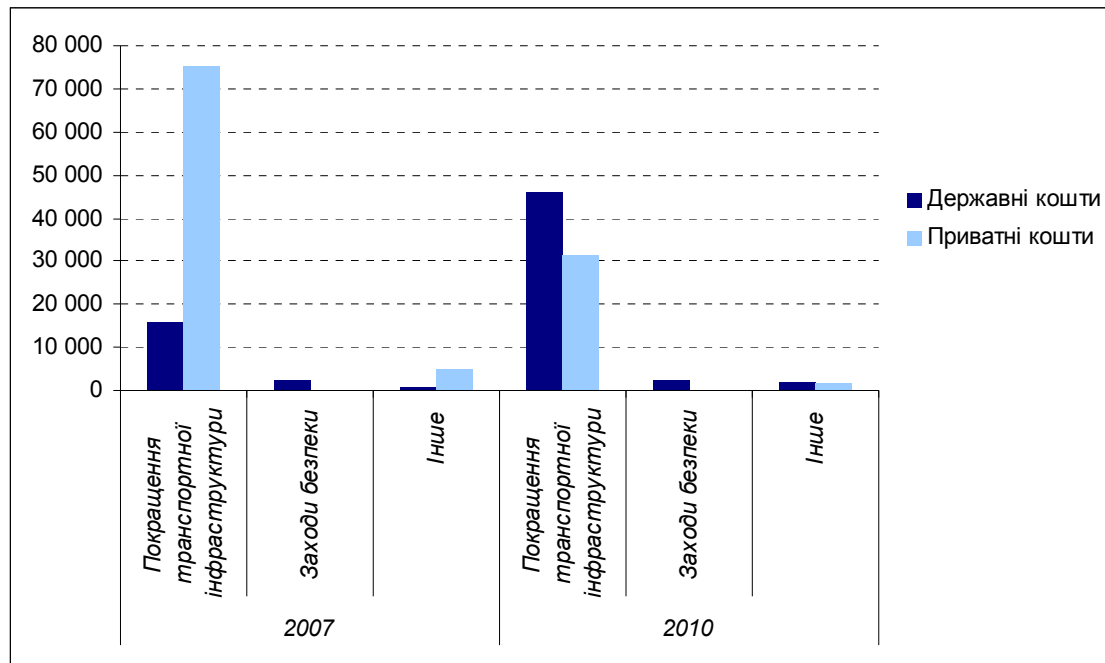
	Загальні видатки			Спеціальні видатки		
	2007	2010	Зростання, %	2007	2010	Зростання, %
Державні кошти	19121	50415	164%	4303	10729	149%
Приватні кошти	80449	33145	-59%	22625	16152	-29%
Усього	99570	83560	-16%	26928	26881	0%

Джерело: Державні програми підготовки та проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року (№ 1295 від 31 жовтня 2007 р. та № 357 від 14 квітня 2010 р.), власні розрахунки

На тлі зменшення видатків на загальну інфраструктуру частка приватного сектору в інвестиціях теж менша, ніж очікувалося. Це означає, що уряд абсолютно провалив завдання залучити приватний сектор у будівництво та ремонт загальної інфраструктури. Відповідно, інвестиційний клімат та умови для державно-приватного партнерства не змінилися.

Рисунок 2.1

Структура загальних видатків, млн. грн.

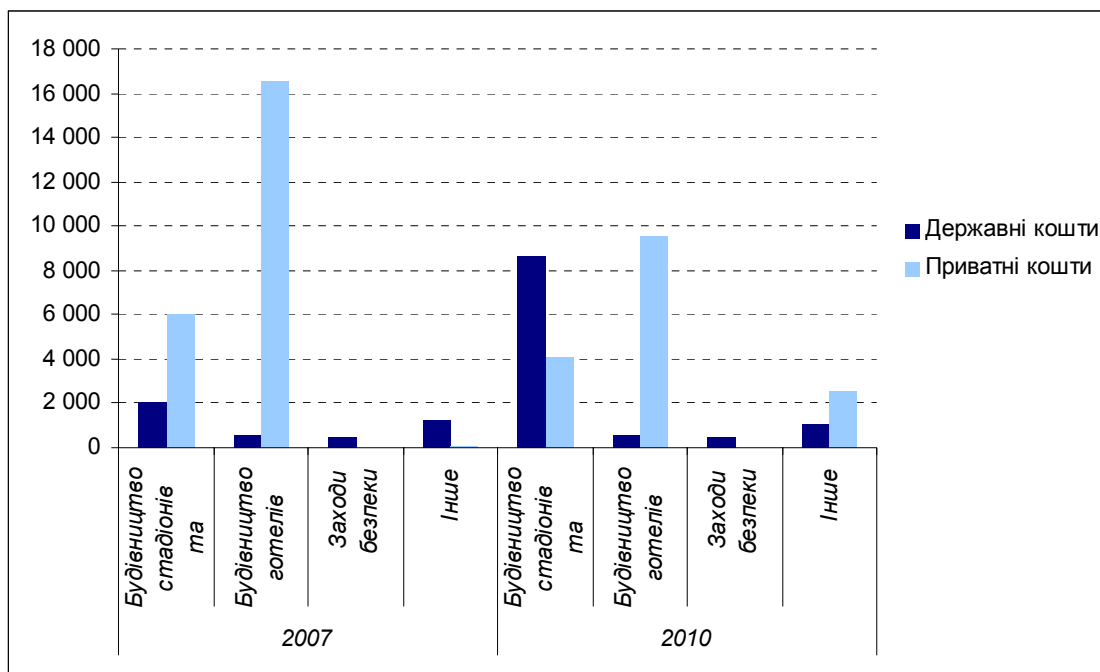


Джерело: Державні програми підготовки та проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року (№ 1295 від 31 жовтня 2007 р. та № 357 від 14 квітня 2010 р.), власні розрахунки

Такі ж тенденції можуть бути визначені й для видатків на розвиток спеціальної інфраструктури. Участь приватного сектору значна тільки в секторі готелів. Позитивним є зростання частки приватного сектору в розвитку ІКТ для чемпіонату. На жаль, державі не вдалося досягти успіху в залученні приватного сектору в будівництво стадіонів у Києві та Львові. Частка приватного сектору в будівництві стадіонів особливо не змінилася з часу їх будівництва в Донецьку та Харкові.

Рисунок 2.2

Структура спеціальних видатків, млн. грн.



Джерело: Державні програми підготовки та проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року (№ 1295 від 31 жовтня 2007 р. та № 357 від 14 квітня 2010 р.), власні розрахунки

Однак сукупний чистий ефект від прийняття Євро-2012 залишився позитивним (див. табл. 2.3), хоча його зростання пояснюється здебільшого переоцінкою вигід, що базуються на порівнянні із Швейцарією¹⁹, та більшими вигодами, спричиненими зростанням витрат на стадіони.

Таблиця 2.3

Очікувані витрати та вигоди, млн. грн.

	2007	2010
Сукупні витрати (дискontовані)	-18197	-17838
Сукупні вигоди (дискontовані)	18981	19543
Чисті витрати/ Вигоди (Кумулятивні)	986	2146
Віддача на інвестиції	4%	10%

Джерело: власні розрахунки

¹⁹ Для більш детального порівняння див. НКГ/ІЕД Консультативна робота W12 " Україна та Євро-2012. Як гарантувати його економічний потенціал"// Україна та Євро-2012. Як гарантувати його економічний потенціал